

Anna Kliczek-Paśnicka

ZAWÓD RADCY PRAWNEGO JAKO ZAWÓD ZAUFANIA PUBLICZNEGO

Wprowadzenie

Art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., umieszczony w pierwszym, ogólnoustrojowym rozdziale ustawy zasadniczej, zatytułowanym „Rzeczpospolita” stanowi: „W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, które reprezentują osoby wykonujące zawód zaufania publicznego i sprawują pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”¹. Pomimo zastosowania w ustawie zasadniczej pojęcia „zawód zaufania publicznego”, ustrojodawca nie zdecydował się go bliżej sprecyzować, chociażby poprzez wskazanie przykładowego katalogu zawodów uznawanych za zawody zaufania publicznego. Można więc uznać, iż Konstytucja RP rzeczony pojęcie traktuje jako zastane, co jednak nie zmienia faktu, że termin „zawód zaufania publicznego” na gruncie obowiązującej ustawy zasadniczej posiada specyficzne i swoiste znaczenie. Pojęcia „zawodu zaufania publicznego” nie należy bowiem definiować poprzez odwołanie się do treści ustaw zwykłych. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego niejednokrotnie bowiem wskazywano, iż interpretowanie Konstytucji przez pryzmat pojęć użytych w aktach prawnych o niższej randze jest zaprzeczeniem znaczenia ustawy zasadniczej jako „najwyższego prawa”².

MGR ANNA KLICZEK-PAŚNICKA, doktorant, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: a.kliczekpasnicka@wp.pl; <https://orcid.org/0000-0002-2781-6435>

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483.

² Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2004 r., sygn. akt Ts 57/04, OTK ZU nr 5/B/2004, poz. 300.

I choć Konstytucja ustawodawcy zwykłemu pozwala ocenić, czy dany zawód winien posiadać korporację zawodową w rozumieniu art. 17 ust. 1, ustawodawca ten nie posiada pełnej swobody w kwalifikowaniu określonych zawodów jako zawody zaufania publicznego. Jak podkreśla P. Sarnecki, „gdyby przyjąć, iż zawodami zaufania publicznego są tylko te, którym kwalifikację tę nadaje ustawodawca zwykły, przepis konstytucyjny byłby zbyteczny” [Sarnecki 2000, 154]. Norma wynikająca z art. 17 ust. 1 zawiera bowiem możliwość powoływania samorządu zawodowego dla wszystkich zawodów zaufania publicznego, z jednoczesnym zakazem stosowania powyższej instytucji dla zawodów o innym charakterze. Rola ustawodawcy nie jest bynajmniej prosta, bowiem musi on samodzielnie ocenić i zweryfikować, czy dany zawód zasługuje na miano zawodu zaufania publicznego.

Bez wątpienia za zawody zaufania publicznego uznawane są zawody prawnicze. W literaturze przyjmuje się, iż status zawodu zaufania publicznego przysługuje radcy prawnemu, notariuszowi, adwokatowi oraz komornikowi³. Pomimo tego, że powyższe profesje posiadają wszelkie cechy zawodów zaufania publicznego, ustawy regulujące ich funkcjonowanie nie stanowią *expressis verbis*, iż są to zawody zaufania publicznego. Jedynie w ustawie z dnia 14 lutego 1991 r. *Prawo o notariacie* przyjęto, iż notariusz w zakresie swoich uprawnień działa jak osoba zaufania publicznego⁴. Trzeba jednak podkreślić, że możliwość zakwalifikowania danego zawodu do kategorii zawodów zaufania publicznego nie wynika z jego formalnej, ustawowej kwalifikacji, lecz determinowana jest rzeczowym charakterem określonego zawodu⁵.

---

³ Niektórzy przedstawiciele doktryny do zawodów zaufania publicznego zaliczają także zawód sędziego oraz prokuratora, jednocześnie uznając, że w ich przypadku samorząd zawodowy występuje w strukturach władzy publicznej, „[...] w ramach szeroko ujętej struktury organizacyjnej oraz w ramach funkcji władzy publicznej, zaś tworzący go prawnicy mają kompetencje do dokonywania czynności władczych” [Ciapała 2013, 331-32]. Z poglądem tym nie można się jednak zgodzić, albowiem sędziowie oraz prokuratorzy wykonują zawody usytuowane w systemie władzy publicznej, tym samym nie są zrzeszeni w samorządzie zawodowym w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji.

⁴ Dz. U. z 2020 r., poz. 1192.

⁵ Jest to tzw. materialna koncepcja definicji pojęcia zawodu zaufania publicznego, uznająca, iż możliwość zakwalifikowania danego zawodu do kategorii zawodów zaufania publicznego determinowana jest szczególnymi cechami takiego zawodu. Na tzw. formalnej koncepcji zawodu zaufania publicznego oparł się natomiast Sąd Najwyższy, który

Celem niniejszego opracowania jest zdefiniowanie pojęcia „zawodu zaufania publicznego” w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji, a także określenie, jakie cechy zawodu radcy prawnego przesądzają, iż jest on powszechnie zaliczany do kategorii zawodów zaufania publicznego.

1. Pojęcie „zawodu zaufania publicznego”

Jak już zostało wspomniane, art. 17 ust. 1 ustawy zasadniczej statuuje możliwość powoływania samorządów zawodowych reprezentujących osoby wykonujące zawody zaufania publicznego. Jako że termin „zawód zaufania publicznego” zawiera w sobie pojęcie „zawodu” jako takiego, warto w pierwszej kolejności podjąć próbę zinterpretowania tegoż terminu.

Choć wykonywanie zawodu stanowi jedną z najważniejszych form aktywności człowieka, wyznacza jego miejsce w społeczeństwie, a także kształtuje aspiracje życiowe jednostki, to jednak samo pojęcie „zawodu” wywoływało – i w zasadzie nadal wywołuje – liczne wątpliwości. Problematyką tą zajmują się różne dyscypliny naukowe (m.in. socjologia, ekonomia, statystyka, psychologia), rozpatrując omawiane pojęcie odmiennie, tj. przez pryzmat swoich zainteresowań oraz stosowanych metod badawczych. Powyższe nastęrcza wielu trudności w zbudowaniu jednolitej definicji pojęcia „zawodu”. I tak na przykład niezwykle szeroką interpretację analizowanego pojęcia sformułował T. Scharmann, wedle którego „zawodem powinno się nazywać dobrowolne i możliwie systematyczne, oparte

---

w orzeczeniu z dnia 29 maja 2001 r. stwierdził, że status samorządu reprezentującego osoby wykonujące zawód zaufania publicznego nadawać może wyłącznie ustawa, która *expressis verbis* powinna określać dany zawód mianem „zawodu zaufania publicznego”. Sąd Najwyższy stwierdził zatem, że w istocie „nie można natomiast zgodzić się z twierdzeniem, że samorząd adwokacki jest samorządem reprezentującym osoby wykonujące zawód zaufania publicznego w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji. W ocenie Sądu Najwyższego status taki może nadawać samorządowi zawodowemu tylko ustawa, jak to ma miejsce w przypadku samorządu notariuszy. Ustawa *Prawo o adwokaturze* nie nadaje adwokatowi takiego statusu. Nie można też takiego statusu wywodzić z treści ustawy, już choćby tylko dlatego, że adwokat nie jest bezstronnym uczestnikiem wymiaru sprawiedliwości. Samorząd adwokacki jest więc samorządem zawodowym, określonym w art. 17 ust. 2 Konstytucji”, zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 2001 r., sygn. akt I CKN 1217/98, OSNC 2002/1/13. W literaturze przedmiotu pogląd Sądu Najwyższego nie jest jednak w żaden sposób aprobowany.

głównie na uzdolnieniach i upodobaniach wyuczone i wyspecjalizowane, a przy tym odpłatne świadczenie usług, które jako funkcja gospodarki zorganizowanej na zasadzie podziału pracy służy zaspokojeniu materialnych albo duchowych potrzeb” [Wojtczak 1999, 27]. Twórcą bardziej opisowej oraz analitycznej definicji zawodu jest J. Szczepański. Jego zdaniem zawód to system czynności wewnętrznie spójny, którego celem jest wytworzenie jakiegoś przedmiotu lub świadczenie określonych usług, przy czym czynności te winny być wykonywane systematycznie i trwale. Jak wskazuje Autor, wykonywanie tych czynności jest podstawą ekonomicznego bytu osoby je wykonującej, utrzymania dla niego i ewentualnie dla jego rodziny, zaś czynności te i związane z nimi konsekwencje społeczne są podstawą prestiżu i pozycji osoby wykonującej dany zawód [Szczepański 1965, 16]. Jeszcze inne koncepcje zakładają, iż zawód winien być rozpatrywany w znaczeniu obiektywnym, tj. zawód określany za pomocą dziedziny gospodarki lub przemysłu, w której dana osoba pracuje oraz subiektywnym, tj. zawód rozumiany jako system czynności wymagających określonych kwalifikacji [Wojtczak 1999, 27].

Przytoczone definicje ukazują, iż interpretacja pojęcia „zawodu” nie jest jednolita. Występują jednak pewne elementy wspólne, które powtarzają się w każdej z powyższych definicji i których łączne ujęcie daje podstawę do określenia istoty omawianego pojęcia. Należy wyróżnić cztery takie elementy, tj. określony rodzaj aktywności, wymagane kwalifikacje, trwały charakter pracy oraz uzyskiwany dzięki niej dochód. Analizując wskazane atrybuty K. Wojtczak uznała, iż zawodem jest „osobiste wykonywanie wewnętrznie spójnego zbioru czynności (zadań), wymagających określonych kwalifikacji (wiedzy i/lub umiejętności), systematycznie i odpłatnie, na podstawie i w granicach obowiązującego porządku prawnego” [tamże, 50].

W literaturze przedmiotu podobne spory oraz wątpliwości interpretacyjne, co termin „zawód”, wywoływało pojęcie „zawodu zaufania publicznego”. Już na etapie prac nad projektem Konstytucji pojawiały się głosy krytyczne wskazujące, iż jest to pojęcie obce polskiej tradycji ustrojowej, rozumiane intuicyjnie i na ogół definiowane jedynie w sposób opisowy⁶. W tym zakresie niezwykle pomocne okazało się orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, w którym wskazano, jakie cechy konstytucyjne składają

---

⁶ Por. Biuletyn KKZN, nr XXIX, s. 63.

się na pojęcie „zawodu zaufania publicznego”. Zdefiniowanie omawianego terminu oraz jego istoty zawdzięczamy również przedstawicielom doktryny prawniczej.

Najczęściej pojęcie „zawodu zaufania publicznego” definiuje się poprzez wskazanie cech, jakimi winny charakteryzować się osoby go wykonujące⁷. Wymienia się wśród nich: szczególne cechy moralne, odpowiednie wykształcenie, wysokie kwalifikacje zawodowe, doświadczenie, osobisty charakter wykonywania zawodu oraz niekierowanie się kryterium zysku [Wołpiuk 2002, 21]. Od przedstawicieli zawodów zaufania publicznego wymaga się występowania profesjonalizmu, zakładającego nie tylko ukończenie odpowiednich studiów, szkoleń lub aplikacji, ale również dochowanie pewnych kanonów etycznych. Często wskazuje się zatem, iż osoby chcące wykonywać zawód zaufania publicznego powinny cechować swoiste powołanie. Wykonywanie tych zawodów zakłada bowiem pewną „misyjność” oraz obowiązek działania w interesie publicznym. Kwestię tę podkreślał W. Wołpiuk wskazując, iż „wyróżnikiem zawodów zaufania publicznego jest między innymi ich *quasi-misyjność*, a więc zdystansowanie się wobec kryterium zysku, wynikająca z faktu, że zawody te wykonywane są w celu zaspokajania interesu publicznego. Można by twierdzić, że wobec tego zawodami zaufania publicznego są te, które przejawiają związek z interesem publicznym. To by jasno wynikało z art. 17 ust. 1. Konstytucja regulując różne sfery działalności państwa i status jednostki, używa wielu zwrotów akcentujących publiczny charakter państwa i jego organów oraz publiczny charakter zachowań zbiorowości i jednostek” [tamże, 22].

Kolejną charakterystyczną cechą zawodów zaufania publicznego jest specyficzna więź łącząca osobę wykonującą zawód zaufania publicznego z odbiorcą jego świadczenia (usługi). Przedstawicielom tych zawodów przekazywane są bowiem informacje, które dotyczą życia prywatnego

---

⁷ Pojęcie zawodu zaufania publicznego odnosi się do zawodów wykonywanych, nie zaś wyuczonych. I tak na przykład zawodem zaufania publicznego, czyli zawodem wykonywanym nie jest prawnik (magister prawa) tylko radca prawny, adwokat, czy też notariusz. Podobnie zawodem zaufania publicznego nie będzie zawód wyuczony, to jest farmaceuta (magister farmacji), tylko zawód wykonywany, to jest aptekarz. Odnosząc się zatem do terminu zawodu zaufania publicznego mamy na myśli „bardzo konkretny zawód, wykonywany z określonym wykształceniem zawodowym [...] zawód regulowany, obarczony wyraźną misją publiczną” [Wołpiuk 2002, 21].

osób korzystających z ich usług. Jak pisał P. Sarnecki, zawód zaufania publicznego polega na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, niejednokrotnie wiążąc się z przyjmowaniem informacji dotyczących spraw dla życia jednostki zasadniczych [Sarnecki 2000, 156]. Przy czym warto odnotować, iż dostęp do informacji dotyczących swoich klientów jest tyleż nieunikniony, co niezbędny – jako warunek prawidłowego, a w tym przede wszystkim efektywnego, wykonywania tych zawodów⁸. Z powyższym łączy się także zakaz ujawnienia otrzymanych informacji. Osoby wykonujące zawody zaufania publicznego mają bowiem obowiązek dochowania tajemnicy zawodowej, z którego mogą zostać zwolnieni jedynie w nadzwyczajnych przypadkach. Ważną cechą zawodów zaufania publicznego jest zatem staranność i dbałość przedstawicieli tych zawodów o interesy osób korzystających z ich usług.

Jak podkreśla Trybunał Konstytucyjny, specyfika zawodu zaufania publicznego wynika z tego, że osobom je wykonującym powierzone są zadania o szczególnym charakterze lub szczególnej doniosłości z punktu widzenia zadań państwa, troski o realizację interesu publicznego oraz gwarancji wolności i praw jednostki. Zawód zaufania publicznego cechuje się udzielaniem świadczeń i wchodzeniem przez jego przedstawicieli w kontakty z osobami fizycznymi, w razie wystąpienia potencjalnego lub realnego zagrożenia dóbr o szczególnym charakterze (np. życia, zdrowia, wolności, godności, dobrego imienia). Sam przymiot zawodu „zaufania publicznego” polega nie tylko na objęciu zakresem ich wykonywania pieczy nad prowadzeniem spraw lub ochroną wartości o zasadniczym i osobistym znaczeniu dla osób korzystających z usług w sferze zawodów zaufania publicznego. Nie wyczerpuje się też w podejmowaniu ważnych – w wymiarze publicznym – czynności zawodowych, wymagających profesjonalnego przygotowania, doświadczenia, dyskrecji oraz taktu i kultury osobistej⁹. Najistotniejsze, aby zawodom zaufania publicznego towarzyszyło realne „zaufanie publiczne”, bowiem tylko wówczas są one wykonywane w sposób założony i społecznie aprobowany.

---

⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 lipca 2007 r., sygn. akt K 41/05, OTK A 2007/7/72, pkt 6.1.

⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., sygn. akt P 21/02, OTK-A 2004/2/9, pkt 7.

Istota problemu sprowadza się zatem do zrozumienia, czym jest zaufanie publiczne. Pojęciu temu niezwykle ciężko nadać znaczenie normatywne. Sam fakt zastosowania rzeczowego terminu w ustawie zasadniczej świadczy jednak o tym, iż nie może być ono pozbawione treści. W literaturze przedmiotu podnosi się, iż zaufanie publiczne stanowi „towarzyszący człowiekowi zespół uczuć, emocji i myśli dotyczących własnej fizyczności, psychiki, innych osób lub otoczenia, które człowiek okazuje drugiej osobie z oczekiwaniem ich poszanowania i w celu skorzystania z określonego dobra lub usługi świadczonej w przestrzeni publicznej, niezbędnej do realizacji szeroko pojętych interesów, z reguły o podstawowym znaczeniu dla egzystencji ludzkiej (np. ochrona zdrowia, życia, prywatności, majątku)” [Bernaczyk 2010, 196]¹⁰. Zaufanie publiczne odnosi się do zaufania jednostki, iż informacje udzielone osobie wykonującej zawód zaufania publicznego podczas świadczenia usługi nie zostaną nikomu ujawnione. Tak rozumiane zaufanie jest warunkiem *sine qua non* należytego wykonywania zawodu zaufania publicznego. Brak takiego zaufania mógłby bowiem doprowadzić do powstrzymywania się od przekazywania osobie wykonującej tenże zawód wszelkich informacji, które niezbędne są do spełnienia świadczenia. Jednostce musi towarzyszyć przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu. Biorąc powyższe pod uwagę, oczywistym jest, iż zaufanie publiczne nie przysługuje wszystkim zawodom, a nawet większości z nich [Sarnecki 2001, 74].

Podsumowując, do podstawowych cech zawodu zaufania publicznego należą: 1) wymaganie szczególnych kwalifikacji do wykonywania omawianych zawodów, obejmujących nie tylko odpowiednie, formalne wykształcenie, ale także nabyte doświadczenie oraz dawanie rękopmi należytego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu, z uwzględnieniem szczególnych norm deontologii zawodowej; 2) udzielanie świadczeń i wchodzenie przez przedstawicieli omawianych zawodów w kontakty

---

¹⁰ W literaturze wskazuje się, iż bez minimum zaufania między członkami społeczeństwa nie może ono w ogóle istnieć. Tak więc im więcej zaufania, tym lepiej dane społeczeństwo funkcjonuje. Odpadają bowiem koszty związane z funkcjonowaniem systemu zabezpieczeń i sankcji, które mają na celu przymuszenie członków społeczeństwa do odpowiedniego postępowania [Skuczyński 2006, 99].

z osobami fizycznymi w razie wystąpienia potencjalnego lub realnego zagrożenia dóbr o szczególnym charakterze (np. życia, zdrowia, wolności, godności, dobrego imienia); 3) pozyskiwanie informacji osobistych i dotyczących życia prywatnego osób korzystających z usług przedstawicieli zawodu zaufania publicznego; informacje te stanowią tajemnicę zawodową, a zwolnienie z niej może nastąpić na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego*; 4) staranność i dbałość przedstawicieli omawianych zawodów o interesy osób korzystających z ich usług, troska o ich osobiste potrzeby, a także zapewnienie ochrony gwarantowanych przez Konstytucję praw podmiotowych jednostek; 5) względna samodzielność wykonywania zawodu¹¹.

Wielokrotnie wskazuje się, iż pojęcie „zawodu zaufania publicznego” zbliżone jest do pojęcia „wolnego zawodu”. Nie może zatem dziwić pogląd, że „w art. 17 ust. 1 Konstytucji chodzi jednak tradycyjnie o wolne zawody [...] choć nie o wszystkie” [Kulesza 2002, 26]. Dzieje się tak dlatego, że de-sygnaty, które definiują zawody zaufania publicznego z reguły odnoszą się także do wolnych zawodów.

Wolne zawody obejmują osoby, które wykonują czynności wymagające wysokich kwalifikacji zawodowych, odbycia odpowiedniej praktyki oraz pozostawienia im samodzielności w wykonywaniu zawodu [Leoński 1998, 65-66]. Pomiędzy przedstawicielami tych zawodów a jednostkami, na rzecz których świadczą oni swoje usługi istnieć powinna szczególna więź oparta na zaufaniu. Dodatkowo, wykonywanie wolnego zawodu zakłada obowiązek przedstawicieli tych profesji ponoszenia odpowiedzialności za działania (zaniechania) sprzeczne z prawem, czy też z normami etycznymi. Wolnym zawodem jest zatem „osobiste i samodzielne wykonywanie wewnętrznie spójnego zespołu czynności o charakterze intelektualnym, wymagających wysokich kwalifikacji (wiedzy i praktyki), systematycznie, w zamian za honorarium bezinteresownie ustalone, służące zapewnianiu świadczeń lub usług klientom oraz ochronie osobistych wartości interesu ogólnego, zgodnie z obowiązującymi normami prawnymi, zasadami etycznymi i deontologicznymi” [Wojtczak 1999, 112].

---

¹¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 marca 2015 r., sygn. akt K 19/14, OTK-A 2015/3/32, pkt 3.4.

Pomimo zbieżności pojęcia „zawodu zaufania publicznego” oraz „wolnego zawodu” nie można traktować ich jako pojęć synonimicznych. Relacja występująca między dwoma terminami jest następująca: wszystkie zawody zaufania publicznego stanowią wolne zawody, aczkolwiek nie każdy wolny zawód możemy zaliczyć do kategorii zawodów zaufania publicznego. Zawody zaufania publicznego dodatkowo charakteryzują się bowiem posiadaniem własnej korporacji zawodowej, sprawującej pieczę nad należyтым wykonywaniem zawodu dla ochrony interesu publicznego i w jego granicach. W literaturze przedmiotu wskazuje się, iż „wolne zawody, a przynajmniej te spośród nich, dla których mogą być utworzone samorządy zawodowe sprawujące pieczę nad wykonywaniem zawodu, z poszanowaniem dla ustanowionych norm prawnych, etycznych, deontologicznych, i których tytuł zawodowy jest prawnie chroniony, mogłyby ewentualnie odpowiadać pojęciu zawodu zaufania publicznego. Nie dla każdego jednak wolnego zawodu ustawodawca tworzy korporacje zawodowe” [Wojtczak 2002, 40].

Podsumowując, zawód zaufania publicznego stanowi powołanie, którego celem jest służba publiczna, rozumiana jako niesienie pomocy drugiemu człowiekowi. Można wręcz powiedzieć, że przedstawiciele zawodów zaufania publicznego to *atrios*, czyli elita intelektualna społeczeństwa obywatelskiego, składająca się z osób z odpowiednim wykształceniem, kulturą zachowania oraz poziomem merytorycznego przygotowania do pełnienia odpowiedzialnej służby publicznej [Wykrętowicz 2010, 21]. W większości krajów osoby wykonujące te zawody cieszą się dużym prestiżem społecznym.

2. Radcowie prawni jako przedstawiciele zawodu zaufania publicznego

Jak już wspomniano, zawód radcy prawnego zaliczany jest do kategorii zawodów zaufania publicznego. W tym przedmiocie niejednokrotnie wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny. W wyroku z dnia 18 lutego 2004 r. Trybunał wskazał: „literalna oraz systemowa wykładnia art. 17 Konstytucji prowadzi do wniosku, że przewidziany w tym przepisie zespół unormowań odnosi się do [...] adwokatów i radców prawnych wykonujących swoje zawody [...] – akcesoryjnie – do aplikantów adwokackich [...] oraz

do aplikantów radcowskich [...]”¹². Analogicznie Trybunał uznał również w wyroku z dnia 1 grudnia 2009 r., w którym podkreślił, iż zawód radcy prawnego należy do grupy zawodów zaufania publicznego, o których mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji¹³.

Radcowie prawni funkcjonują w oparciu o przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. *o radcach prawnych*¹⁴. Mogą oni wykonywać zawód w kancelarii radcy prawnego, na podstawie umowy cywilnoprawnej, w spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej oraz w formie umowy o pracę. Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej, która sprowadza się w szczególności do udzielania porad i konsultacji prawnych, sporządzania opinii prawnych, opracowywania projektów aktów prawnych oraz występowania przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy¹⁵. Radca prawny może reprezentować klienta w postępowaniach z zakresu prawa cywilnego, handlowego, gospodarczego, upadłościowego, prawa pracy, rodzinnego, spadkowego, karnego i karnoskarbowego. Celem działania radcy prawnego jest ochrona prawna interesów podmiotów, na rzecz których świadczy on pomoc prawną. Radca prawny winien zatem starannie wykonywać swe czynności, dbając przy tym o interesy osób korzystających z jego usług.

Z powyższym łączy się obowiązek dochowania tajemnicy zawodowej, który stanowi podstawę zaufania klienta i jest gwarancją poszanowania jego praw i wolności. Radca prawny jest zobowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej. Co istotne, obowiązek ten nie może być ograniczony w czasie i trwa również po zaprzestaniu wykonywania zawodu, tj. skreślenia z listy. Zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej może nastąpić w ściśle określonych przypadkach.

---

¹² Sygn. akt P 21/02, OTK-A 2004/2/9; podobnie także w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10, OTK ZU 2012/2A/25.

¹³ Sygn. akt K 4/08, OTK ZU 2009/11A/162.

¹⁴ Dz. U. z 2020 r., poz. 75.

¹⁵ Włączając w to również występowanie przed Sądem Najwyższym, Naczelnym Sądem Administracyjnym, Trybunałem Konstytucyjnym, Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

Wykonywanie zawodu radcy prawnego wymaga posiadania odpowiedniego wykształcenia oraz kwalifikacji (odbycia i ukończenia aplikacji). Zawód radcy prawnego może bowiem wykonywać osoba, która ukończyła magisterskie studia prawnicze w Polsce lub równoważne studia zagraniczne, korzysta z pełni praw publicznych, jest nieskazitelnego charakteru i daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu radcy prawnego, ma pełną zdolność do czynności prawnych oraz odbyła aplikację radcowską w Polsce i złożyła egzamin radcowski. Warto dodać, że możliwe są również alternatywne (tzw. pozaaplikacyjne) ścieżki dojścia do zawodu, które zakładają sposobność wykonywania zawodu radcy prawnego na podstawie złożonego egzaminu radcowskiego bez uprzedniego obowiązku odbycia aplikacji, albo nawet bez konieczności zdawania egzaminu radcowskiego. Ze ścieżek tych skorzystać mogą jednak ściśle określone w ustawie *o radcach prawnych* podmioty (m.in. osoby ze stopniem doktora, czy też doktora habilitowanego).

Jak podkreśla Trybunał, obowiązek spełnienia wysokich wymagań stawianych przez ustawodawcę osobom wykonującym zawód zaufania publicznego to nie dyskryminacja, a wprowadzenie do mechanizmu dopuszczania do zawodu kryterium w pełni odpowiadającego charakterowi tegoż zawodu. Ustawodawca ma zatem prawo uzależniać możliwość wykonywania zawodu zaufania publicznego od spełnienia przez zainteresowanego określonych warunków dotyczących jego kwalifikacji zawodowych i moralnych, w tym wymagania cechy „nieskazitelnego charakteru” i „rękojmi prawidłowego wykonywania zawodu”¹⁶.

Wykonywanie zawodu radcy prawnego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej. Zawód ten charakteryzuje bowiem występowanie deontologii zawodu, czyli szczególnych obowiązków moralnych i powinności etycznych odnoszących się do jego wykonywania. Zgodnie z art. 6 ustawy *o radcach prawnych*, radca prawny, mając na uwadze treść roty ślubowania, obowiązany jest wykonywać czynności zawodowe rzetelnie i uczciwie, zgodnie z prawem, zasadami etyki zawodowej oraz dobrymi obyczajami. Radca prawny winien postępować lojalnie i kierować się dobrem klienta w celu ochrony jego praw. Wszelkie czynności zawodowe radca prawny

---

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 maja 2002 r., sygn. akt. SK 20/00, OTK A 2002/3/29, pkt 2.

wykonuje sumiennie oraz z należytą starannością, uwzględniającą profesjonalny charakter działania. Obowiązki etyczne związane z wykonywaniem rzeczonego zawodu określone są nie tylko w ustawie *o radcach prawnych*, ale również w Kodeksie Etyki Radcy Prawnego, tj. akcie prawnym uchwalonym przez Krajowy Zjazd Radców Prawnych¹⁷. Postanowienia Kodeksu stosuje się do radców prawnych oraz odpowiednio do aplikantów radcowskich, a także w określonym zakresie do prawników zagranicznych, świadczących w Rzeczypospolitej Polskiej pomoc prawną. W Kodeksie tym określone są zasady dotyczące, m.in. obowiązku przestrzegania godności zawodu, tajemnicy zawodowej, konfliktu interesów, sposobach informowania o wykonywaniu zawodu, granic wolności słowa i pisma oraz zasad wynagradzania radców prawnych. Dodatkowo, Kodeks szczegółowo opisuje obowiązki radców prawnych w stosunkach z klientami, innymi radcami prawnymi, jak i w stosunku do sądów i urzędów¹⁸.

Zgodnie z art. 64 ustawy *o radcach prawnych*, radcowie prawni i aplikanci radcowscy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki lub godnością zawodu bądź za naruszenie swych obowiązków zawodowych¹⁹. Istotą odpowiedzialności dyscyplinarnej, którą można inaczej określić jako odpowiedzialność zawodową, jest sankcjonowanie uchybień wobec wykonywania zawodu radcy prawnego oraz zachowań sprzecznych z wolnością tegoż zawodu. Postępowanie dyscyplinarne dzieli się na trzy etapy: dochodzenie, postępowanie przed sądem dyscyplinarnym i postępowanie wykonawcze. Postępowanie to wszczyna wniosek o ukaranie złożony odpowiednio przez Głównego Rzecznika Dyscyplinarnego, rzecznika dyscyplinarnego lub ich zastępców. Sądami dyscyplinarnymi są okręgowe sądy dyscyplinarne działające w strukturach poszczególnych izb radców prawnych oraz Wyższy Sąd Dyscyplinarny wybierany przez Krajowy Zjazd Radców Prawnych. Karami

---

¹⁷ Od 2015 r. obowiązuje Kodeks Etyki Radcy Prawnego uchwalony w dniu 22 listopada 2014 r.

¹⁸ Oprócz ustawy *o radcach prawnych* oraz Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zasady wykonywania zawodu radcy prawnego regulują także regulaminy, m.in. Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego uchwalony przez Krajową Radę Radców Prawnych, który radcowie prawni, jak i aplikanci radcowscy winni przestrzegać.

¹⁹ Radcowie prawni podlegają również odpowiedzialności dyscyplinarnej za niespełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej.

dyscyplinarnymi są: upomnienie, nagana, kara pieniężna, zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na czas od trzech miesięcy do pięciu lat, a w stosunku do aplikantów radcowskich – zawieszenie w prawach aplikanta na czas od jednego roku do trzech lat oraz pozbawienie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, a w stosunku do aplikantów radcowskich – wydalenie z aplikacji. Wykonywanie kar dyscyplinarnych należy do dziekana rady okręgowej izby radców prawnych.

Radcowie prawni oraz aplikanci radcowscy zorganizowani są na zasadach samorządu zawodowego. Samorząd ten jest niezależny w wykonywaniu swych zadań i podlega tylko przepisom prawa. Przynależność radców prawnych i aplikantów radcowskich do samorządu ma charakter obowiązkowy. Samorząd wykonuje przekazane mu działania we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność, co wynika z jego odrębności podmiotowej. Samorząd ten posiada wyodrębnione organy realizujące swoje działania. Organy te wybierane są w głosowaniu tajnym. Rolą samorządu radcowskiego jest zapewnianie warunków do wykonywania ustawowych zadań radców prawnych, reprezentowanie radców prawnych i aplikantów radcowskich oraz ochrona ich interesów zawodowych, a także współdziałanie w kształtowaniu i stosowaniu prawa. Dodatkowo, samorząd ma za zadanie przygotowywać aplikantów radcowskich do należytego wykonywania zawodu radcy prawnego, prowadzić doskonalenie zawodowe oraz sprawować nadzór nad należytych wykonywaniem zawodu przez radców prawnych i aplikantów radcowskich. Nadzór nad działalnością samorządu radcowskiego w zakresie i formach określonych ustawą sprawuje Minister Sprawiedliwości.

Reasumując powyższe wywody, podnieść należy, iż do kategorii zawodów zaufania publicznego zaliczyć należy również zawód radcy prawnego. Wszystkie atrybuty charakteryzujące zawody zaufania publicznego, które zostały omówione w niniejszej publikacji, dotyczą także zawodu radcy prawnego. Przede wszystkim, zawód ten polega na obsłudze osobistych interesów jednostek, niejednokrotnie łącząc się z pozyskiwaniem informacji na temat ich życia prywatnego. Wykonywanie zawodu radcy prawnego wymaga wysokich umiejętności fachowych, w szczególności ukończenia wyższych studiów prawniczych oraz odpowiedniej aplikacji. Dodatkowo, radcowie prawni winni postępować zgodnie z obowiązującymi ich zasadami etyki zawodowej. Za działanie niezgodne z prawem, dobrymi obyczajami

oraz deontologią zawodu ponoszą oni odpowiedzialność dyscyplinarną. Pieczę nad prawidłowym wykonywaniem zawodu radcy prawnego sprawuje samorząd zawodowy. Przynależność do samorządu radcowskiego jest obowiązkowa.

Zarówno wśród przedstawicieli doktryny prawniczej, jak i w orzecznictwie sądowym określenie zawodu radcy prawnego jako zawodu zaufania publicznego nie budzi żadnych wątpliwości.

Podsumowanie

Art. 17 ust. 1 Konstytucji RP odnosi się do zawodów zaufania publicznego, w żaden sposób nie definiując tegoż pojęcia. Nastęrczało to wiele wątpliwości interpretacyjnych. Dlatego też Trybunał Konstytucyjny uznał za zasadne sformułowanie pewnych kryteriów, które ułatwią kwalifikowanie określonych zawodów jako zawody zaufania publicznego. Zdaniem Trybunału, brak takich kryteriów albo też ich bardzo szerokie zakreślenie mogłyby prowadzić do deprecjacji etosu tych zawodów²⁰. Trybunałowi Konstytucyjnemu zawdzięczamy zatem określenie atrybutów zawodów zaufania publicznego, które winny być brane pod uwagę przez ustawodawcę przy tworzeniu samorządów zawodowych reprezentujących osoby wykonujące rzeczone zawody. Do lepszego zrozumienia omawianego pojęcia przyczynili się również przedstawiciele doktryny prawniczej. Uważam więc, iż obecnie pojęcie „zawodu zaufania publicznego” nie powinno budzić już takich sporów oraz wątpliwości, jak niegdyś.

Najogólniej mówiąc, zawód zaufania publicznego to zawód polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi. Istotną cechą zawodów zaufania publicznego jest zatem staranność i dbałość przedstawicieli tych zawodów o interesy osób korzystających z ich usług. Zawodom zaufania publicznego musi towarzyszyć realne „zaufanie publiczne”, bowiem tylko wówczas są one wykonywane w sposób założony i społecznie aprobowany.

---

²⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 marca 2015 r., pkt 3.1.

Do kategorii zawodów zaufania publicznego zaliczamy zawody prawnicze, w tym zawód radcy prawnego. Analiza przepisów dotyczących wykonywania tegoż zawodu wskazuje, iż spełnia on omówione w niniejszej publikacji przesłanki niezbędne do uznania go za zawód zaufania publicznego. Wykonywanie zawodu radcy prawnego wymaga wysokich kwalifikacji zawodowych, dyskrecji, profesjonalizmu oraz niezależności. Radcowie prawni przyczyniają się do umacniania i ochrony porządku prawnego w Rzeczypospolitej Polskiej, dbając o prawa i wolności obywatelskie. Usługi prawne świadczone przez radców prawnych cieszą się rosnącym zaufaniem publicznym. Zgodnie z preambułą do Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, „radca prawny wykonujący w sposób samodzielny i niezależny wolny zawód służy interesom wymiaru sprawiedliwości, jak również tym, których prawa i wolności zostały mu powierzone w celu ochrony. Zawód radcy prawnego podlegający ochronie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi jedną z gwarancji poszanowania prawa. Jest to zawód zaufania publicznego respektujący ideały i obowiązki etyczne ukształtowane w toku jego wykonywania”.

PIŚMIENNICTWO

- Bernaczyk, Michał. 2010. „Problematyka konstytucjonalizacji samorządów zawodowych.” W *Konieczne i pożądane zmiany Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, red. Bogusław Banaszek, i Mariusz Jabłoński, 171-203. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Ciapała, Jerzy. 2013. „Samorzady osób wykonujących zawody prawnicze w kontekście postanowień art. 17 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1999 r.” W *Samorzady w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.*, red. Zbigniew Witkowski, i Agnieszka Bień-Kacała, 313-54. Toruń: TNOiK.
- Kulesza, Maria. 2002. „Pojęcie zawodu zaufania publicznego.” W *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, 25-32. Warszawa: Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu.
- Leoński, Zbigniew. 1998. *Materialne prawo administracyjne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Sarnecki, Paweł. 2000. „Pojęcie zawodu zaufania publicznego (art. 17 ust. 1 Konstytucji) na przykładzie adwokatury.” W *Konstytucja, wybory, parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, red. Lech Garlicki, 149-63. Warszawa: Liber.

- Sarnecki, Paweł. 2001. „W sprawie wykładni art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.” *Przegląd Sejmowy* 2 (43):73-77.
- Skuczyński, Paweł. 2006. „Zaufanie (lojalność).” W *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, red. Hubert Izdebski, i Paweł Skuczyński, 98-105. Warszawa: LexisNexis.
- Szczepański, Jerzy. 1965. „Czynniki kształtujące zawód i strukturę zawodową.” W *Socjologia zawodów*, red. Andrzej Sarapata, 11-22. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Wojtczak, Krystyna. 1999. *Zawód i jego prawna reglamentacja*. Poznań: Ars Boni et Aequi.
- Wojtczak, Krystyna. 2002. „Reglamentacja form wykonywania zawodów zaufania publicznego w rozwiązaniach prawa polskiego i państw Unii Europejskiej.” W *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, 39-50. Warszawa: Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu.
- Wołpiuk, Waldemar. 2002. „Zawód zaufania publicznego z perspektywy prawa konstytucyjnego.” W *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, 19-24. Warszawa: Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu.
- Wykretowicz, Stanisław. 2010. „Rozwój samorządu korporacyjnego jako zdecentralizowanej administracji publicznej.” W *Z badań nad samorządem zawodowym*, red. Robert Kmiecik, 7-21. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Zawód radcy prawnego jako zawód zaufania publicznego

Abstrakt

Zawód radcy prawnego polega na obsłudze osobistych interesów jednostek, niejednokrotnie łącząc się z pozyskiwaniem informacji na temat ich życia prywatnego. Wykonywanie tegoż zawodu wymaga wysokich umiejętności fachowych, w szczególności ukończenia wyższych studiów prawniczych oraz odpowiedniej aplikacji. Radca prawny obowiązany jest wykonywać czynności zawodowe rzetelnie i uczciwie, zgodnie z prawem, zasadami etyki zawodowej oraz dobrymi obyczajami. Niewątpliwie zawód radcy prawnego jest zawodem zaufania publicznego w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Ustawa zasadnicza odwołując się do tego pojęcia, lecz w żaden sposób go nie definiując, następuje wiele wątpliwości interpretacyjnych. Celem niniejszej publikacji jest zdefiniowanie terminu „zawodu zaufania publicznego”, a także określenie, jakie cechy zawodu radcy prawnego przesądzają, iż jest on powszechnie zaliczany do kategorii zawodów zaufania publicznego.

Słowa kluczowe: radca prawny, zawód zaufania publicznego, Konstytucja RP, prawnik, samorząd zawodowy

The Profession of an Attorney at Law as a Profession of Public Trust

Abstract

The aim of the activities of attorneys at law is to provide legal services and legal assistance particular by providing legal advice, drafting legislative proposals, preparing legal opinions and representing clients before courts and public bodies as a legal representative or a defence counsel. The aim of the profession is to protect public interest. Attorneys at law are obliged to respect the rules of professional conduct adopted by the National Assembly of Attorneys at law and protecting the core values of the profession, such as independence, protection of professional secrecy, avoidance of conflicts of interest, protection of the dignity of the profession in professional, public and private life, as well as loyalty to clients. The profession of an attorney at law is a profession of public trust, referred to in Article 17 of the Constitution of the Republic of Poland. The subject of the article is to explain what the profession of public trust is and why attorneys at law are referred to as professions of public trust.

Keywords: attorney at law, profession of public trust, the Constitution of the Republic of Poland, lawyer, professional self-government

Information about Author: ANNA KLICZEK-PAŚNICKA, MA, Ph.D. student, Department of Constitutional Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration, The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: a.kliczekpasnicka@wp.pl; <https://orcid.org/0000-0002-2781-6435>